

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาประเทศที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะคำนึงเฉพาะด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว โดยเน้นการเพิ่มผลผลิตจากการใช้ทรัพยากรในประเทศเพื่อการค้าและวัดความสำเร็จของการพัฒนาที่ใช้ดัชนีมวลรวมความเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งมองข้ามความสำคัญของการกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มที่หลากหลาย ตลอดจนผลกระทบทางด้านต่างๆ ที่ไม่ใช่ด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม ที่ล้วนเป็นผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนา การพัฒนาที่มุ่งเน้นเฉพาะการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว นำไปสู่การขยายทรัพยากรธรรมชาติภายในประเทศให้แก่ประเทศคู่ค้าหรือประเทศที่ร่ำรวยทำให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้ (ภูมิวิไลศิริพลเดช, 2550:30) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการสูญเสียทางการผลิตและรายได้ประชาชาติ อีกทั้งเป็นการคุกคามสุขภาพอนามัยชุมชนและทวีความยากจนรุนแรงขึ้น (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ, 2540 : 25)

ประเทศไทยมีบทเรียนอันเจ็บปวดจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ดังเช่นบทเรียนจากมาบตาพุด ที่รัฐบาลมีความมุ่งหมายในการพัฒนาเพื่อที่จะทำให้เป็นศูนย์กลางความเจริญและเป็นแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมหลักของประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและเกิดมลภาวะสูง เช่น ผลกระทบต่อชายหาดท่องเที่ยว การสูญเสียป่าชายเลน และปัญหาด้านสังคม เช่น อัตราเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กได้รับเชื้อ HIV อัตราผู้ป่วยโรคเอดส์สูง มีคดีประทุษร้ายและคดียาเสพติดรวมถึงมีสัดส่วนประชากรที่ไม่ได้รับการศึกษา นอกจากนี้ยังมีปัญหาการอพยพเข้ามาของแรงงานต่างถิ่น (ทั้งแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าว) จากที่เคยมีรายได้หลักด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวอย่างสมดุล ได้กลายมาเป็นจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวของประชากรสูงจากการขยายอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่า กรณีดังกล่าวมีผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวสูงและการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก แต่การเพิ่มขึ้นดังกล่าวเป็นการเพิ่มขึ้นในภาคอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว เป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพาวัตถุดิบนำเข้า มิได้ใช้ศักยภาพของทรัพยากรและประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นจึงไม่เอื้อต่อการพัฒนาของภาคเศรษฐกิจอื่นๆ อีกทั้งการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ก็อยู่ในระดับต่ำมาก

ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากความคาดหวังของรัฐบาล จึงเป็นเพียง “ภาพลวงตา” มิได้หยั่งรากลึกถึงระดับชุมชนและครัวเรือนอย่างแท้จริง (เดชรัต สุขกำเนิด, 2552:30)

กรณี โครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานี เป็นหนึ่งในโครงการตามแผนยุทธศาสตร์จังหวัดปัตตานีที่ต้องการให้จังหวัดปัตตานีเป็นศูนย์กลางอาหารฮาลาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ที่ต้องการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมตลอดชายฝั่งทะเลภาคใต้ รวมทั้งยุทธศาสตร์ชาติที่มีนโยบายให้ประเทศไทยเป็นครัวของโลก (Kitchen of the world) เพราะอาหารฮาลาลเป็นอาหารที่มุสลิมสามารถบริโภคได้อย่างถูกต้องตามหลักการอิสลาม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์อาหารส่งออกที่สำคัญของไทย มีศักยภาพทางการตลาดที่ประชากรมุสลิมทั่วโลก จำนวน 1,800 ล้านคน หรือร้อยละ 25 ของประชากรโลก มีการบริโภคอาหารฮาลาล มูลค่าปีละประมาณ 150,000 – 20,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่ประเทศไทยสามารถส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลได้เพียงปีละ 275 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือร้อยละ 0.18 ของมูลค่าอาหารฮาลาลของโลกเท่านั้น จึงนับเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่ไทยยังมีศักยภาพในการขยายตลาดในต่างประเทศให้ครัวฮาลาลสู่ครัวโลก (ห้องสมุดกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2553) โดยนำความได้เปรียบจากการมีภาคเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหารและวัตถุดิบที่หลากหลาย ไปผลิตเป็นอาหารที่ได้มาตรฐานและปลอดภัย ส่งออกไปยังประเทศต่างๆทั่วโลก เพราะรัฐบาลเชื่อว่าการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานีนั้น นอกจากจะทำให้สามารถสร้างรายได้แก่ประเทศและประชาชนในภาคใต้แล้ว จะยังสามารถแก้ไขปัญหาค่าความไม่สงบของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และความมั่นคงของประเทศได้อีกด้วย

แม้รัฐบาลเชื่อว่าการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานีนั้น สามารถสร้างรายได้แก่ประเทศและประชาชนในภาคใต้ รวมทั้งแก้ไขปัญหาค่าความไม่สงบของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และความมั่นคงของประเทศได้แล้ว แต่ก็ไม่สามารถมองข้ามประชาชนในรอบๆพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ที่อาจได้รับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ ดังที่ปาหนัน บัวสาม (2548:90) ได้ศึกษาเรื่อง บังคับส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคาดหวังของชาวจังหวัดปัตตานีต่ออุตสาหกรรมอาหารฮาลาล กรณีศึกษา อำเภอสาบบุรีและอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี พบว่า โครงการนี้ ส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่ทั้งทางบวกและทางลบ เนื่องจากการลงทุนจำนวนมาก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่และด้านสังคมบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานและการเปลี่ยนแปลงในการใช้ที่ดินเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม เกิดการสูญเสียพื้นที่ทางการเกษตร รวมทั้งเกิดช่องว่างระหว่างการพัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและระยะห่างทางสังคม (social distance) ของประชาชนในพื้นที่อีกด้วย ซึ่งภาครัฐต้องศึกษาให้รอบด้านและให้ข้อมูลชุมชน

เพื่อสร้างความเข้าใจรวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันในทุกๆด้าน เพราะการที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารที่แท้จริงและถูกต้อง โดยมีการกำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมอย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญที่สุดก็คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder or party) ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมโดยตรง เพื่อให้นิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้

โครงการนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านน้ำบ่อ อำเภอปะนาเระ และ ตำบลบางเก่า อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี มีเนื้อที่รวมประมาณ 933 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นสันทราย ห่างจากฝั่งทะเลประมาณ 300 – 400 เมตร ชายฝั่งทะเลลึก 7 – 12 เมตร ติดกับโครงการชลประทานพรุแหมแหม ในเนื้อที่ 933 ไร่นั้น จะเริ่มพัฒนาในระยะที่ 1 ประมาณ 172 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่เขตอุตสาหกรรมทั่วไป 119.9 ไร่ เขตพาณิชย์กรรม 2.4 ไร่ พื้นที่สีเขียวและแนวกันชน 17.1 ไร่ พื้นที่ถนน 12.9 ไร่ และพื้นที่สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ 27.1 ไร่ (บริษัท ฟาตอนิ อินคัสทรีส์ จำกัด, 2548) พื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตบ้านท่าเสา ตำบลบ้านน้ำบ่อ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี โดยเริ่มต้นพัฒนาจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จครบวงจร ณ จุดบริการเดียว ขนาดพื้นที่ 5,000 ตารางเมตร

แม้การสร้างกลุ่มประชาชนนอกกรอบให้เข้ามามีส่วนร่วมในการต่อสู้เพื่อสิทธิประโยชน์ของตนเองมากขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการแสดงบทบาทของประชาชนต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศให้เห็น โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด นิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง ฯลฯ ล้วนมีผลกระทบและเกิดปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ บางครั้ง กลับเพิ่มความขัดแย้งและความรุนแรงยิ่งขึ้น ดังกรณี การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานี ที่เริ่มทำสัญญาร่วมดำเนินการกับบริษัท ฟาตอนิ อินคัสทรีส์ จำกัด มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 และได้เปิดเฉพาะสำนักงานการนิคมฯ ในพื้นที่ 10 ไร่ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2553 แต่พื้นที่โครงการจัดตั้งนิคมฯ ทั้งหมด 933 ไร่ ยังเป็นที่ดินของชาวบ้านใช้ประโยชน์ทำการเกษตร ไม่ได้มีการซื้อขายกับบริษัทฟาตอนิ อินคัสทรีส์ เพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ และริเริ่มดำเนินการแต่ประการใด (ASTV ผู้จัดการออนไลน์, 2550) ยิ่งกว่านั้น ตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการจัดตั้งนิคมฯที่ผ่านมา ประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลต้องเผชิญเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ เช่น ยิงถล่มอาคารนิคมฯ เผาห้องน้ำขนาดใหญ่ที่ทางนิคมฯ ค่อท่อสูบน้ำจากแม่น้ำสายบุรี และเหตุการณ์เผารถแมคโครที่เตรียมสร้างถนน 4 เลนเข้าสู่ศูนย์นิคมฯ นอกจากความล่าช้าจากเหตุความไม่สงบแล้ว ประชาชนที่มีที่ดินในพื้นที่หรือรอบๆนิคมฯ ถูกขบวนการนายหน้าค้าที่ดินข่มขู่ ด้วยหวังจะได้ใช้ประโยชน์จากการขายที่ดินให้กับผู้ประกอบการ ทำให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจที่จะขายที่ดิน ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าว จึงส่งผลให้การพัฒนา

นิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานี ไม่ก้าวหน้าตามเป้าหมาย (ศูนย์สื่อสังคมภาคใต้, 2552) ฉะนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยขจัดปัญหาความขัดแย้งหรือการต่อต้านจากประชาชน หรือลดความเสี่ยงจากความล้มเหลวของโครงการหรือประหยัคงบประมาณและค่าใช้จ่ายที่เตรียมไว้สำหรับการแก้ปัญหาผลกระทบได้

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี และมีประสบการณ์ศึกษาชุมชนเพื่อจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และประเมินผลกระทบสุขภาวะชุมชนโดยชุมชน กรณีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานี ยิ่งกว่านั้นจากข้อมูลเวทีชุมชน พบว่า โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการ เพราะมีความหวังเกี่ยวกับโอกาสของการจ้างงาน ความมั่นใจในอาหารฮาลาล และความจริงจังของรัฐบาล แต่มีข้อกังวลว่า ต้องตระหนักถึงหลักฮาลาลในทุกมิติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานี ว่าเป็นอย่างไร ถ้าสร้างแล้วเสร็จจะมีผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อชุมชนอย่างไร อันจะนำไปสู่ทางเลือกที่เอื้อต่อการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานีต่อไปในอนาคค

คำถามในการวิจัย

1. บริบทชุมชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี เป็นอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี เป็นอย่างไร
3. การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานีมีผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงบริบทพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อค้นหาลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

3. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ต่อประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ มีขอบเขตปรากฏ ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านท่าสุ ตำบลบ้านน้ำบ่อ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เพราะเป็นเขตพื้นที่ตั้งของอาคารสำนักงานที่สร้างแล้วเสร็จของนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

2.1 บริบทชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์แนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

2.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

2.3 ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อประชาชนในพื้นที่การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

3. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านท่าสุ ตำบลบ้านน้ำบ่อ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการวางแผน (planning) ได้แก่ 1) การคิดและตัดสินใจ (decision making) 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (implementation) 3) การมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย (stakeholder or party) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเลือกพิจารณาเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย เนื่องจาก การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ยังไม่แล้วเสร็จ เพียงสร้างอาคารสำนักงานได้เท่านั้น ไม่สามารถจะศึกษาการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการประเมินผลได้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การเจรจาหรือการปรึกษาหารือ (public consultation) การตัดสินใจโดยความ

ชอบธรรม (legitimacy) หรือการใช้เหตุผล การรับรู้ข่าวสารข้อมูล (public information) การเป็น คณะกรรมการในการสร้างอาคารนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

2. การมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย หมายถึง การที่ประชาชนได้รับผลกระทบทางบวกหรือ ทางลบในด้านเศรษฐกิจและสังคมจากการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย

2.1 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย การบริโภค

2.2 ด้านสังคม ได้แก่

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน

2.2.2 การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลง อาชีพเกษตร/ประมง มาเป็นอาชีพรับจ้าง หรือกรรมสิทธิ์ในการเปลี่ยนแปลงสิทธิ์ในการถือครอง ที่ดิน

2.2.3 การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีกิจกรรมต่างๆของชุมชน การไม่มีเวลาในการ ประกอบศาสนกิจ

2.2.4 การเปลี่ยนแปลงบทบาทภายในครอบครัว เช่นการ เปลี่ยนแปลงหน้าที่ของผู้หญิงภายในบ้านจากที่ต้องดูแลสมาชิกในครอบครัว ไปทำงานนอกบ้านทำ ให้มีเวลาปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวน้อยลง

การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล หมายถึง การเลือกสถานที่เพื่อจัดตั้งนิคม อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ จะใช้คำว่า การ พัฒนานิคมฯ แทน

บริบทชุมชน หมายถึง สภาพทั่วไปหรือสภาพแวดล้อม ทั้งด้านกายภาพและด้านสังคม หมู่ที่ 3 บ้านท่าสุ ตำบลบ้านน้ำบ่อ อำเภอยะนง จังหวัดปัตตานี ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคมของพื้นที่พัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงบริบทพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่พัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานี
2. ได้เรียนรู้ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่พัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี
3. เข้าใจถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ต่อประชาชนในพื้นที่พัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล จังหวัดปัตตานี
4. เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล แก่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานจังหวัดปัตตานี สาธารณสุขจังหวัดปัตตานี และสถาบันฮาลาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus